

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA (<i>Witold Molik</i>)	9
PODZIĘKOWANIA	15
WSTĘP	17
1. Badania nad relacjami pomiędzy dworem a wsią w Poznańskim	17
2. Uzasadnienie wyboru tematu	22
3. Cel pracy	23
4. Zakres rzeczowy, chronologiczny i terytorialny	23
5. Źródła i literatura przedmiotu	26
6. Konstrukcja pracy	30
 ROZDZIAŁ I	
ZIEMIANIE I ROBOTNICY ROLNI W POZNAŃSKIM W DRUGIEJ POŁOWIE XIX I NA POCZĄTKU XX WIEKU.	33
1. Poznańskie w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku	33
2. Reformy uwłaszczeniowe i ich konsekwencje.	37
3. Postęp rolniczy w Poznańskim w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku	39
4. Wychodźstwo zarobkowe i ruchy migracyjne w Poznańskim w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku	44
5. Ziemiaństwo i wielka własność ziemska w Poznańskim w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku	45
6. Wieś chłopska i chłopstwo posiadające po uwłaszczeniu	60
7. Wieś folwarczna i jej mieszkańcy w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku	64

ROZDZIAŁ II

„WIEJSKA KWESTIA ROBOCZA” W POGŁĄDACH I DZIAŁALNOŚCI
SPOŁECZNO-POLITYCZNEJ ZIEMIANY POZNAŃSKIEGO
W DRUGIEJ POŁOWIE XIX I NA POCZĄTKU XX WIEKU 75

1. U progu epoki: kwestia robotnicza na wsi w publicystyce i działalności organizacji rolniczych w latach pięćdziesiątych XIX wieku 75
  - a. Kwestia robotnicza na wsi w pracach organizacji rolniczych 81
  - b. Główne nurty w dyskusjach ziemian nad kwestią robotniczą w rolnictwie 92
2. Ziemianie wobec kwestii robotniczej na wsi od początku lat sześćdziesiątych do połowy lat dziewięćdziesiątych XIX wieku 101
  - a. Centralne organizacje rolnicze wobec kwestii robotniczej w rolnictwie 101
  - b. Ziemiańskie dyskusje nad organizacją pracy i systemami wynagrodzeń robotników rolnych 117
  - c. Ziemianie wobec kwestii „gospodarstwa w gospodarstwie” 134
  - d. Poglądy ziemian na położenie socjalne robotników rolnych 139
  - e. Reakcje ziemian na rozwój emigracji sezonowej i zamorskiej w drugiej połowie XIX wieku 150
  - f. Ziemianie wobec kwestii ubezpieczeń emerytalnych i inwalidzkich dla robotników rolnych 169
3. W obliczu masowego wychodźstwa ze wsi: ewolucja stanowiska ziemian wobec kwestii robotniczej w rolnictwie od końca XIX wieku do roku 1918 174
  - a. Ziemianie w poszukiwaniu dróg zahamowania odpływu siły roboczej ze wsi. 176
  - b. Poglądy ziemian na napływ robotników sezonowych i rozwój kolonizacji wewnętrznej jako drogi rozwiązania problemu braku siły roboczej na wsi 192
  - c. Ewolucja poglądów ziemian na kwestię socjalną na wsi folwarcznej 206
  - d. Nowe nurty w ziemiańskich dyskusjach nad organizacją pracy w gospodarstwach folwarcznych 224
  - e. Niemieckie i polskie organizacje rolnicze wobec nowych wyzwań w kwestii robotniczej na wsi 233
4. Ziemianie wobec kwestii robotniczej na wsi w latach I wojny światowej 264

ROZDZIAŁ III

WARUNKI PRACY W MAJĄTKACH ZIEMSKICH POZNAŃSKIEGO
W DRUGIEJ POŁOWIE XIX I NA POCZĄTKU XX WIEKU 279

1. Zatrudnianie w majątku 279
  - a. Zawieranie kontraktów 288
  - b. Formy i warunki kontraktów pracy 295
  - c. Czas trwania zatrudnienia w majątku 319

2. Praca w majątku	325
a. Czas pracy	325
b. Organizacja, kontrola i wydajność pracy	360
c. Bezpieczeństwo pracy	374
3. Relacje międzyludzkie i konflikty	388
a. Uwarunkowania i ewolucja relacji międzyludzkich na folwarku	388
b. Spory, konflikty i opór	399
c. Kary i represje	413

ROZDZIAŁ IV

KSZTAŁTOWANIE SIĘ WYSOKOŚCI PŁAC W MAJĄTKACH ZIEMSKICH POZNAŃSKIEGO W DRUGIEJ POŁOWIE XIX I NA POCZĄTKU XX WIEKU . . . . .

	429
1. W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XIX wieku.	433
a. Płace czeladzi	433
b. Płace deputantów	438
c. Płace komorników	455
d. Płace robotników dniówkowych i akordowych	467
2. Od „grynderki” po kryzys agrarny (od początku lat siedemdziesiątych do połowy lat dziewięćdziesiątych XIX wieku)	469
a. Płace czeladzi	471
b. Płace deputantów	475
c. Płace komorników	491
d. Płace robotników dniówkowych i akordowych	496
3. W czasach masowej emigracji do Niemiec i rolniczej koniunktury (od połowy lat dziewięćdziesiątych XIX wieku do wybuchu I wojny światowej)	498
a. Płace czeladzi	498
b. Płace deputantów	508
c. Płace robotników dniówkowych	546
d. Płace robotników wolnych i sezonowych	549
4. W okresie I wojny światowej (1914–1918)	554

ROZDZIAŁ V

WARUNKI SOCJALNO-BYTOWE ROBOTNIKÓW W MAJĄTKACH ZIEMSKICH POZNAŃSKIEGO W DRUGIEJ POŁOWIE XIX I NA POCZĄTKU XX WIEKU . . . . .

	573
1. Mieszkania robotników rolnych	573
a. Budynki mieszkalne robotników rolnych w trzeciej ćwierci XIX wieku	577

SPIS TREŚCI

---

b. Zmiany w budownictwie folwarcznym i mieszkaniach robotniczych w ostatniej ćwierci XIX wieku	603
c. Poprawa warunków mieszkaniowych robotników na początku XX wieku	620
2. Wsparcie robotników przez dwór w chorobie, starości i nieszczęściu	637
a. Opieka lekarska	637
b. Wsparcie w starości i niedołęstwie	651
c. Pomoc okolicznościowa, wypadki losowe, nagrody i gratyfikacje.	669
3. Działalność oświatowa i kulturalna wśród robotników	678
a. Ochronki i edukacja dzieci robotniczych	678
b. Od karczem po sale wiejskie i składy ludowe	684
c. Od wieńca do gwiazdki	688
ZAKOŃCZENIE	697
BIBLIOGRAFIA	703
INDEKS OSÓB	725
SPIS ILUSTRACJI, RYSUNKÓW I TABEL	737
DER GUTSHOF UND SEIN DORF IN DER PROVINZ POSEN IN DER ZWEITEN HÄLFTE DES 19. UND AM BEGINN DES 20. JAHRHUNDERTS: ZUSAMMENFASSUNG	749